

Era Merkelove i velikih koalicija

Višeslav Raos

U rujnu 2013. održani su 18. izbori za Bundestag koje su obilježili ponovna pobjeda kršćanskih demokrata, krah liberala, pojava euroskeptične Alternative za Njemačku i inovacije u izbornom modelu

Izborni sustav

Njemačka koristi takozvani personalizirani razmjerni sustav. Premda se na prvi pogled čini kako je posrijedi mješoviti izborni sustav, njemački je sustav prema svojim temeljnim obilježjima razmjerni i djelomice personaliziran, a izraz je kompromisa u radu poslijeratnoga Parlamentarnog vijeća i odbacivanja ideje o sustavu relativne većine za koju su se zauzimali CDU i CSU (Beyme, 2010:91). Birači imaju dva glasa: prvim glasom (*Erststimme*) biraju jednog kandidata ili kandidatkinju u svom izbornom okrugu, a drugim glasom (*Zweitstimme*) jednu od stranačkih lista na razini pokrajina (*Landesliste*).¹ Rezultat drugih glasova odlučuje o tome koliko mandata pripada svakoj stranci u pojedinoj saveznoj pokrajini. Kvota osvojenih mandata prvo se popunjava kandidatima koji su osvojili izravne mandate u izbornim okruzima. Samo one stranačke liste koje na državnoj razini prijeđu izborni prag od pet posto mogu sudjelovati u raspodjeli mandata. Alternativno, stranke koje osvoje tri izravna mandata sudjeluju u raspodjeli mandata na osnovi broja glasova koje su osvojile njihove liste. Stranke koje osvoje samo jedan ili dva izravna mandata ulaze u Bundestag samo s tim mandatima, dok se glasovi koje su dobili u razmjernim izborima zanemaruju. Premda velika većina birača istoj stranci daje svoj prvi i drugi glas, ima i birača koji glasuju za kandidata jedne i listu druge stranke. Ta podjela biračkog glasa (*Stimmensplitting*) do sada je najviše pogodovala FDP-u, budući da su liberalni birači uglavnom davali prvi glas snažnijim i poznatijim kandidatima Unije, a drugi glas listi svoje stranke. Posrijedi je taktičko

Višeslav Raos, znanstveni novak u Centru za politološka istraživanja (VERN), polaznik poslijediplomskoga doktorskog studija "Komparativna politika" na Fakultetu političkih znanosti. E-pošta: viseslav.raos@cpi.hr

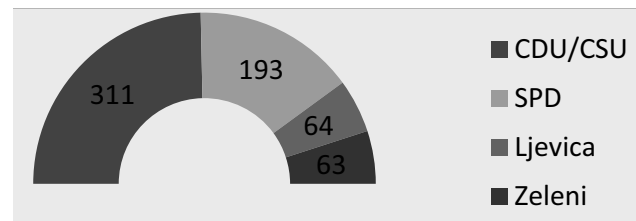
glasovanje u kojemu birači ne biraju samo preferiranu političku opciju nego žele osigurati i većinu određenoj posljičebornoj koalicii (žuto-crnoj ili zeleno-crvenoj).

Za preračunavanje glasova u mandate do 1987. koristila se d'Hondtova metoda, zatim Hare-Niemayerova metoda, da bi na izborima 2009. bio uveden Sainte-Laguë/Schepersov postupak. No, budući da kandidati koji su izravno izabrani u izbornim okruzima ne mogu ostati bez svojeg mandata ako je njihova stranka prešla izborni prag, postoji mogućnost da u nekoj saveznoj pokrajini stranka osvoji više izravnih mandata nego što joj pripada prema postotku osvojenih listovnih glasova. Tako nastaju takozvani prekomjerni mandati (*Überhangmandate*) koji povećavaju ukupan broj zastupnika, ali i narušavaju načelo razmjernog predstavnštva. Do izbora 1994. na kojima su prekomjerni mandati donijeli većinsku prevagu Uniji, taj aspekt izbornog modela nije bio ozbiljan politički i pravni problem. Porast prekomjernih mandata ponajprije je posljedica neujednačenog broja glasova potrebnih za osvajanje mandata u pojedinim izbornim okruzima. Ta neujednačenost posljedica je pak depopulacije istoka Njemačke, ali i stanovite nadpredstavljenosti malih saveznih pokrajina (Saarland i Bremen). Posebice

Izorno zakonodavstvo u Njemačkoj otežava i obeshrabruje individualne candidature, dok pokrajinske liste nije moguće ni prijaviti ako iza njih ne stoji neka stranka

se ističu nove savezne pokrajine na istoku u kojima pojedinačni izborni okruzi imaju znatno manji broj registriranih birača nego na zapadu zemlje. Behnke (2010:543) navodi pet čimbenika koji pridonose pojavi prekomjernih mandata: podjele biračkog glasa, učinak zaokruživanja u preračunavanju glasova u mandate, broj listovnih glasova koji u preračunavanju nisu uzeti u obzir, participacija i podjela na izborne okruge. Od izbora 2005. intenzivnije se počelo problematizirati pitanje prekomjernih mandata i njihove povezanosti s takozvanim efektom negativne težine glasova. Naime, premda se mandati dodjeljuju na pokrajinskoj razini, u prvom se koraku utvrđuje postotak glasova stranaka koje prelaze izborni prag na nacionalnoj razini i broj mandata koji svakoj stranci pripada, a u drugom koraku izračunava se koliko će mandata svaka stranka dobiti u pojedinoj saveznoj pokrajini s obzirom na ukupan broj mandata koji se dodjeljuju u toj pokrajini, ali i na broj glasova koje je stranačka lista dobila u njoj. Budući da se mandatni kontigent koji pripada nekoj stranci najprije popunjava osvojenim izravnim mandatima, a tek onda listovnim mandatima, može doći do paradoksa da veći broj glasova za stranačku listu u jednoj pokrajini u konačnici znači mandat manje, a u drugoj pokrajini mandat više za istu stranku. To je dovelo do ustavnih tužbi u kojima se tvrdilo da glasovanje za neku stranku ne smije rezultirati mandatnom štetom za istu tu stranku. Negativna težina glasova proglašena je presudom broj 16 - prosinac 2013.

Grafikon 1. Raspodjela mandata u novom sazivu Bundestaga

Izvor: Bundeswahlleiter, <http://www.bundeswahlleiter.de>; izračun autora.

Ustavnog suda 2008. neustavnom. Premda je negativna težina glasova, to jest stanje u kojemu veći broj glasova rezultira manjim brojem mandata, usko povezana s prekomjernim mandatima, oni se mogu pojaviti i bez negativne težine glasova te stoga nisu *per se* proglašeni neustavnima (Behnke, 2010:536). Porastom efektivnog broja stranaka i smanjenjem broja glasova za dvije narodne stranke, CDU/CSU i SPD, raste disproporcijski učinak većinskih izbora, što je u kombinaciji s porastom prekomjernih mandata dovelo do smanjenja razmjernosti cijeloga izbornog sustava u posljednjih dvadeset godina (Manow, 2010).² Unatoč disproporcijskim učincima, Nohlen ističe kako su s demokratskog aspekta izravni mandati, pa tako i prekomjerni, vredniji zato što su izraz biračkog opredjeljenja i za stranke i za konkretne osobe (nav. u: Beyme, 2010:94). Nakon presude Ustavnog suda 2008. crno-žuta koalicija, bez suglasja s oporbom, donosi 2011. novi izborni zakon prema kojemu bi se mandati obračunavali prema broju drugih glasova na razini svake pokrajine, a ne na saveznoj razini, dok se za prekomjerne mandate očekivalo da će s vremenom biti smanjeni. Međutim, SPD i Zeleni su podnijeli novu ustavnu tužbu, a 2012. je Ustavni sud izborni zakon ponovno proglasio neustavnim. U prosincu 2012. stranke vladine većine i opozicije konačno su se dogovorile o izmjenama izbornog zakona te je novi zakon usvojen u veljači 2013., a protiv je bila samo Ljevica (*Die Linke*). Ključnu promjenu predstavlja ispravljanje disproporcijskog učinka koji nastaje prekomjernim mandatima dodavanjem kompenzacijskih mandata kako bi se uspostavila ravnoteža između postotka glasova i mandata. Ukinuta je negativna težina glasova, ali se postupak preračunavanja glasova u mandate dodatno zakomplicirao.

Stranke i kandidati

Njemački politički sustav vrednuje stranke kao temeljne nositelje demokracije i jamce njezine stabilnosti. Temeljni zakon u čl. 21. stranke jasno definira kao aktere koji sudjeluju u artikulaciji interesa građana. Za razliku od Hrvatske, njemački zakon o političkim strankama jasno propisuje unutarnji ustroj i mehanizme unutarstranačke demokracije, a kandidati moraju prije izbora dobiti potporu u svojem izbornom okrugu, čime se sprječava nametanje kandidata iz stranačke središnjice. Istaknuti članovi stranaka, premda imaju velike izgleda osvojiti izravne mandate, istodobno zauzimaju i čelna mjesta na pokrajinskim listama budući da zvučna imena privlače birače, a njima zakonom dopuštena dvostruka kandidatura jamči dodatnu sigurnost. Izorno zakonodavstvo u Njemačkoj otežava i

Tablica 1. Usporedba rezultata na istoku i zapadu zemlje

Stranka	Stare savezne pokrajine (Zapadna Njemačka i Zapadni Berlin)	Nove savezne pokrajine (Istočna Njemačka i Istočni Berlin)
Unija	42,2%	38,5%
SPD	27,4%	17,9%
Ljevica	5,6%	22,7%
Zeleni	9,2%	5,1%
FDP	5,2%	2,7%
AfD	4,4%	5,8%
Izlaznost	72,5%	67,6%

Izvor: *Bundeswahlleiter*, <http://www.bundeswahlleiter.de>; izračun autora

obeshrabruje individualne kandidature, premda 200 potpisa po izbornom okrugu nije mnogo, malo tko se odlučuje na taj potez, dok pokrajinske liste nije moguće ni prijaviti ako iza njih ne stoji neka stranka. Da bi neka stranka mogla sudjelovati na parlamentarnim izborima, mora u prethodnom sazivu imati najmanje pet zastupnika u *Bundestagu* ili u nekome pokrajinskom parlamentu, ili se mora pravodobno prijaviti Saveznome izbornom odboru koji provjerava je li riječ o organizaciji koja ispunjava sve zakonske pretpostavke da se smatra strankom.³ Osim organizacijsko-statutarnih uvjeta, stranka koja želi sudjelovati na izborima mora dokazati da ima izborni program. Svi ti mehanizmi pridonose stabilnosti njemačkoga stranačkog sustava, a biračima izbor čine jednostavnijim i preglednijim, budući da je mala mogućnost da na biračkom listiću nađu kandidacijsku listu neozbiljne ili egzibicionističke političke opcije.

Od prvotnog dvostranačja njemački stranački sustav razvio se u nepolarizirani pluralizam s četiri ili pet stranaka (Niedermeyer, 2010). Činjenica da je Angela Merkel uspjela spriječiti sve moguće pretendente za čelno mjesto Kršćansko-demokratske unije (CDU) odrazila se i na izbore. Osim nje, koja je cijelo vrijeme kampanje bila u prvom planu, u kampanji su se povremeno oglašavali stranački veterani: predsjednik parlamenta Norbert

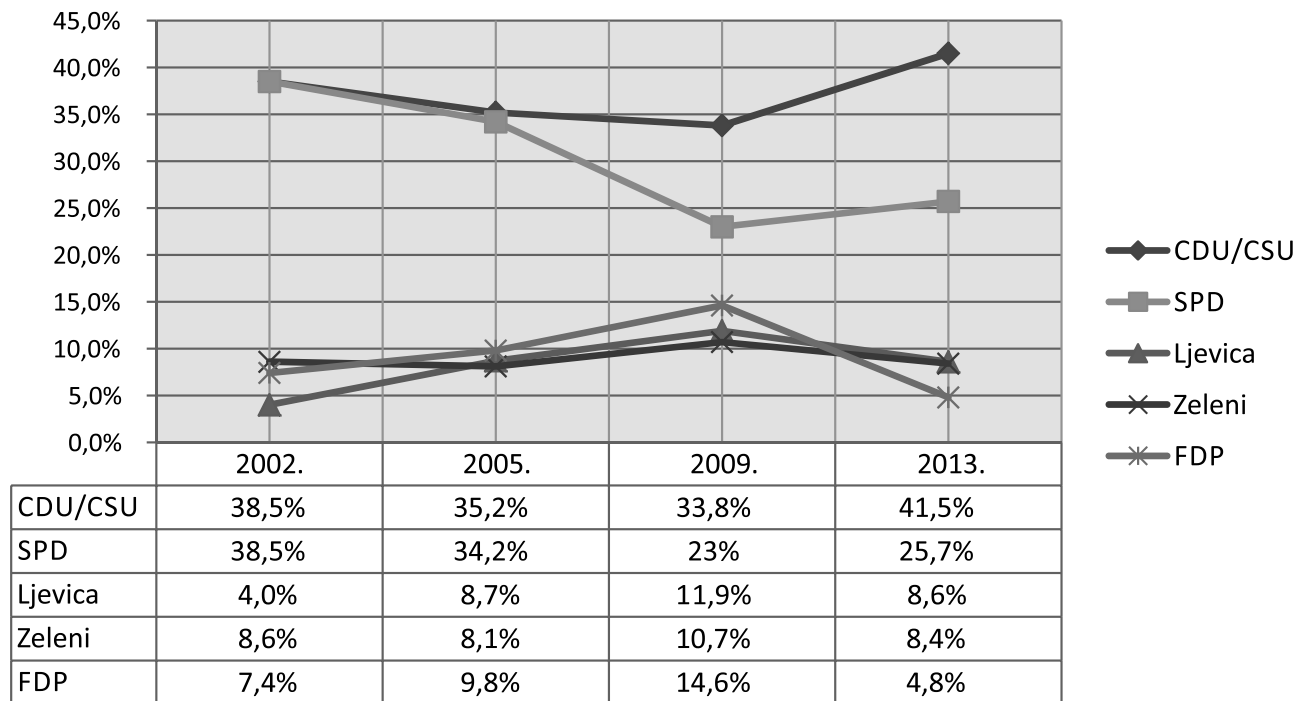
Od prvotnog dvostranačja njemački stranački sustav razvio se u nepolarizirani pluralizam s četiri ili pet stranaka

Lammert i ministar financija Wolfgang Schäuble. Uz Merkelovu kao čelnu kandidatkinju (*Spitzenkandidatin*),⁴ u kampanji se svojim sudjelovanjem u brojnim televizijskim emisijama i sučeljavanjima istaknula ministrica rada i socijalnih pitanja Ursula von der Leyen. Predsjednik bavarske vlade i čelnik Kršćansko-socijalne unije (CSU) Horst Seehofer bio je jedini čelni kandidat te stranke i gotovo jedino vidljivo njezino lice. Nakon što je s gotovo jednoglasnom podrškom u prosincu 2012. izabran za kancelarskog kandidata socijaldemokrata, Peer Steinbrück,

ministar financija u prvoj velikoj koaliciji (2005-2009), krenuo je u žestoku kampanju. No mnogi unutarstranački kritičari smatrali su da je upravo on bio problem i da je njegov prgavi javni nastup išao na štetu socijaldemokrata. Osim njega kao čelnog kandidata, u predizbornom razdoblju najaktivniji su bili šef stranke i ministar okoliša, zaštite prirode i nuklearne sigurnosti u prvoj vladi velike koalicije Sigmar Gabriel te Frank-Walter Steinmeier, ministar vanjskih poslova u istoj koaliciji i kandidat za mjesto saveznog kancelara na izborima 2009. U javnim sučeljavanjima jako se isticala političarka u usponu, pripadnica nove generacije SPD-ovaca iz bivše Istočne Njemačke Manuela Schwesig. Schwesigova je Gabrielova zamjenica na čelu stranke i ministrica za rad, ravnopravnost spolova i socijalna pitanja u pokrajini Mecklenburg-Zapadno Pomorje. Nakon što je 2011. naslijedio na mjestu predsjednika liberala i vicekancelara ministra vanjskih poslova Guida Westerwellea, Philipp Rösler je napustio dotadašnje mjesto ministra zdravstva i preuzeo resor za gospodarstvo i tehnologiju, ali nije htio preuzeti ulogu čelnog kandidata FDP-a na ovim izborima. To je mjesto naposljetku pripalo iskusnom Raineru Brüderleu, vođi liberalne frakcije u Bundestagu. No zbog lakšeg prijeloma Brüderle je nekoliko mjeseci bio na bolovanju, tako da je Rösler naposljetku morao nositi kampanju FDP-a. Ljevicu su u kampanji predstavljali veteran Gregor Gysi i bivša europska zastupnica Sahra Wagenknecht, premda je stranka službeno umjesto dvoje čelnih kandidata imala čak osmero, odnosno čelni tim (*Spitzenteam*), koji su još činili Nicole Gohlke, Jan van Aken, Caren Lay, Klaus Ernst, Dietmar Barsch i Diana Golze. Tako velik broj čelnih kandidata izraz je želje stranke da se predstavi kao kolektiv koji na unutarnjem planu odlučuju na što demokratskijoj osnovi, ali je i posljedica pokušaja vrha stranke da u kampanji ujedini različite unutarstranačke struje. Zeleni su, sukladno dvojnomo vodstvu stranke, ponovno imali dvoje čelnih kandidata, Jürgena Trittina i Katrin Göring-Eckardt. To dvoje kandidata također predstavljaju unutarnje dvojstvo stranke, odnosno podjelu na revolucionare (*Fundis*) i umjerene reformiste (*Realos*). Pirati, nova stranka koja je došla u fokus medija nakon izbijanja skandala o arhiviranju osobne elektronske pošte i SMS-poruka u kontekstu borbe protiv terorizma, nisu imali nijednoga čelnog kandidata – sukladno kolektivističko-anonimnoj logici digitalnog pokreta *Anonymous* s kojim stranka dijeli mnoge dodirne točke – nego su se oslonili na 16 nositelja pokrajinskih lista. Naposljetku, izbore je obilježila i pojava nove političke snage u građanskome stranačkom taboru – Alternative za Njemačku (AfD). Nastala je isprva kao građanska izborna inicijativa nekolicine profesora makroekonomije i ekonomskih novinara koji su htjeli izraziti svoje nezadovoljstvo politikom spašavanja eurozone i njezinih prezaduženih članica, ali se uoči izbora prometnula u stranku koja predstavlja razočarane članove Unije i FDP-a koji smatraju da je u nizu ekonomskih, ali i socijalnih pitanja crno-žuta koalicija skrenula ulijevo i izgubila jasan ideološki profil. Kao čelni kandidat AfD-a nastupio je predsjednik nove stranke, profesor na Sveučilištu u Hamburgu, Bernd Lucke.

Izborna kampanja

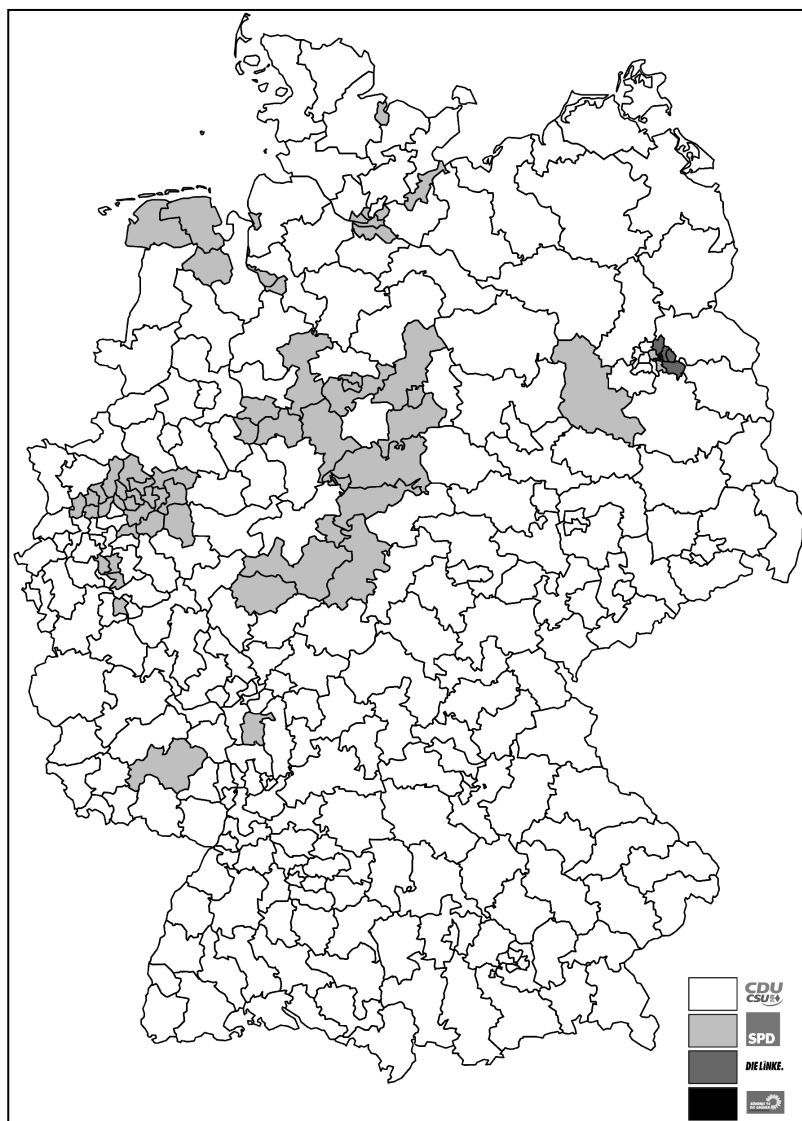
Angela Merkel je ovoj izbornoj kampanji, a dobrim dijelom i u kampanji 2009, primijenila taktiku "asimetrične demobiliza-

Tablica 2. Trendovi izbornih rezultata 2002-2013.

Izvor: Bundeswahlleiter, <http://www.bundeswahlleiter.de>; izračun autora.

cije". Riječ je o sustavnom izbjegavanju doticanja kontroverznih pitanja u kampanji kako bi se spriječila mobilizacija suparničkih birača koji bi mogli dobiti dodatan motiv za izlazak na izbore i poticanje drugih istomišljenika ako bi Merkelova jasno izrazila neki stav koji bi im bio neprihvatljiv. Općenito, Merkelova je svoj pristup biračima temeljila na izjavi kako ju "građani poznaju i znaju da je sposobna nositi se s teškim izazovima" te je u javnost projicirala postojanost i pouzdanost. Isticala je i to da njemačkom gospodarstvu već dugo nije išlo tako dobro (najveći ukupni volumen zaposlenog stanovništva od ujedinjenja, proračunski viškovi) te da bi političke inovacije i s njima povezano povećano porezno opterećenje, ali i dodatni proračunski izdaci koje priželjkuju socijaldemokrati i Zeleni, ugrozili gospodarski oporavak, odnosno uspješno manevriranje u uvjetima krize eurozone. Kancelarka je u kampanji stavljala naglasak na sažete i pojednostavnjene poruke koje su apelirale na birače da ne dovode u pitanje postignuto. Kao nezaobilaznome i praktički jedinom javnom licu stranke u kampanji pristaše su joj tepali *Angie*, dok su je protivnici posprdno nazivali *Mutti* ("mamica"), sugerirajući njezin pokroviteljski pristup građanima. Uzevši sve u obzir, može se reći da je njezina kampanja uvelike nalikovala na kampanju Konrada Adenauera 1957. u kojoj je dominirao samorazumljivi slogan "Bez eksperimenata!" To su ujedno bili i jedini izbori na kojima je neka stranka u Njemačkoj samostalno osvojila apsolutnu većinu. Peer Steinbrück se tijekom kampanje nametnuo kao čovjek britkog jezika i nerijetko oporog humora, ali i kao osoba koja svojim ishitrenim postupcima dovodi u pitanje vjerodostojnost sebe i svoje stranke. To je bilo vidljivo na primjeru medijske prašine koju je digao pokazivanjem srednjeg prsta u foto-intervjuu u *Süddeutsche Zeitungu* kao odgovor na

pitanje o tome smetaju li mu posprdni nadimci kojima ga nazivaju protivnici. No nastup kandidata socijaldemokrata bio je mnogo sadržajnije od nastupa Merkelove te je praktički nametnuo gotovo sve teme koje su obilježile izbore. Jedna od najvažnijih tema bilo je uređenje minimalne plaće. SPD se zauzeo za jedinstvenu nacionalnu minimalnu satnicu od osam i pol eura, dok je Ljevica htjela deset eura. Unija i FDP su se izjasnili protiv minimalne plaće na saveznoj razini zbog regionalnih razlika u cijenama i ustvrdili da pregovaranje o minimalnoj satnici treba prepustiti socijalnom dijalogu udruga poslodavaca i sindikata. Steinbrück je stavljaao naglasak i na reformu sustava zdravstvene njege, doveo u pitanje razlike između javnoga i privatnog mirovinskog i zdravstvenog sustava te u fokus stavio nejednakost u radnim pravima radnika zaposlenih za stalno i onih koji rade preko agencija za privremeno zapošljavanje. Te je teme kandidat SPD-a potencirao i u izravnome televizijskom sučeljavanju s Merkelovom. Premda mnogo sadržajnije, Steinbrück iz kancelarskog duela nije izašao kao jasan pobjednik jer je aktualna kancelarka svojom staloženošću uspjela neutralizirati većinu njegovih retoričkih izazova. Merkelova je u toj emisiji posebno uspjela odbiti kritike svoje europske politike, ističući činjenicu da je prvi dio stabilizacijskog smjera i prebrođivanja krize eurozone proveden za vrijeme prve velike koalicije, a za vrijeme crno-žute koalicije socijaldemokratska frakcija u Bundestagu redovito je davala potporu zakonima koji su postavili osnovu za spašavanje posrnutih članica monetarne unije. Samostalno sučeljavanje dvoje kancelarskih kandidata, za razliku od prethodne prakse predizbornih emisija sa svim čelnim kandidatima (takozvana *Elefantenrunde*), predstavlja inovaciju i stanovitu amerikanizaciju medijskog praćenja izbora. Također po uzoru

Zemljovid 1. Rezultati prema osvojenim izravnim mandatima

Izvor: Bundeswahlleiter, <http://www.bundeswahlleiter.de>; izradio autor.

na SAD, javna televizija ARD ponudila je i emisiju *Wahlarena*, u kojoj je dvjesto birača, izabranih prema višestruko stratificiranom uzorku, 75 minuta postavljalo pitanja prvo Merkelovoj, a dva dana poslije i Steinbrücku. Oboje kandidata je pokazalo visoku dozu sabranosti i pripremljenosti, budući da su pitanja bila vrlo konkretno i detaljna, a televizijski su voditelji poslije emisije odgovore kancelarskih kandidata uspoređivali s javno dostupnim socijalno-ekonomskim podacima kako bi provjerili njihovu vjerodostojnost.

Liberali su se, suočeni s rapidnim padom popularnosti tijekom cijelog trajanja crno-žute koalicije, pred izbore našli u krajnje neugodnoj situaciji u kojoj su birače molili za drugi glas (glas za pokrajinsku listu), tvrdivši da je to glas za Merkelovu, odnosno glas za nastavak koalicije Unije i FDP-a. Premda je na prethodnim izborima FDP doista profitirao od podjele glasova – prvi glas za kandidate CDU-a/CSU-a, a drugi glas za listu FDP-a – Merkelova je, poučena iskustvom izbora u Donjoj Saskoj u siječnju ove godine na kojima je takva strategija dovela

do poraza Davida McAllistera uz samo jedan mandat manje od crveno-zelene koalicije, odbila ući u bilo kakav predizborni dogovor s liberalima koji bi uključivao poticanje birača na podjelu glasova. Zeleni kandidat Trittin je, kao nekadašnji član radikalno lijevih studentskih K-skupina, narušio krhko dvojstvo stranke između revolucionara i umjerenjaka i svojim radikalnim pristupom oštetio stranku u kampanji, budući da su birači Zelene počeli percipirati kao skupinu ljudi koji samo žele podizati porezno opterećenje i donositi nove zakonske zabrane. Čelnom kandidatu Zelenih naštetio je i skandal koji je izbio u samoj završnici kampanje kada je, na temelju interne stranačke istrage, objavljen novinski članak u nekoliko ključnih tiskovina u kojemu se dokumentira kako je Trittin 1981. na lokalnim izborima u Göttingenu dao službenu potporu izbornom programu stranačke radne skupine koja se, među ostalim, zauzimala za dekriminizaciju pedofilije.

Rezultati izbora

Kao što je vidljivo iz grafikona 1, Uniji nedostaje samo pet mandata do apsolutne većine, dok je gotovo podjednak broj glasova za Ljevicu i Zelene rezultirao jednim mandatom više za Ljevicu. Zbog novog pravila o kompenzacijskim mandatima kojima se ispravlja neravnoteža nastala prekomjernim mandatima, ukupan broj zastupnika povećao se na 631 ili 9 više nego u prethodnom sazivu i 33 više od 598 ili normativnog broja zastupnika bez ijednoga prekomjernog mandata.

Premda su ovo bili već šesti izbori koji su provedeni na jednak način u cijeloj Njemačkoj, i na njima su lako uočljive velike razlike u

ponašanju birača u starim saveznom pokrajinama bivše Zapadne Njemačke i novim saveznom pokrajinama bivše DR Njemačke. Poguntke (2011:46) tvrdi da se od izbora 1994. može govoriti o dvojnomo stranačkom sustavu, odnosno o podjeli stranačkog sustava na istočni i zapadni dio. Osim što je, očekivano, Ljevica kao stranka sljednica istočnonjemačke komunističke partije višestruko snažnija na istoku zemlje, treba istaknuti i to da liberali prelaze prag na zapadu, ali ne i na istoku, dok je kod AfD-a obratno. U novim pokrajinama osjetno je niža izlaznost nego na zapadu Njemačke. Ukupna izlaznost bila je 71,5 posto, malo više od 70,8 posto 2009. godine.

Iz tablice 2. vidljivo je da je Unija uspjela zaustaviti pad glasova koji je bio očit na izborima 2005, dok se SPD još nije oporavio od velikog pada popularnosti nakon prve velike koalicije. Intrigantna je činjenica da su liberali svoj najbolji rezultat u povijesti postigli na prethodnim izborima, da bi na ovogodišnjim izborima ostali ispod izbornog praga. Premda su dobili manje glasova nego na izborima 2005. i 2009, članovi Ljevice mogu

biti zadovoljni budući da su se uspjeli etablirati kao treća izborna snaga u zemlji. Nakon što je 2011. Winfried Kretschmann, pripadnik umjerenog krila Zelenih, postao predsjednik pokrajinske vlade u Baden-Württembergu i time prvi zeleni premijer, očekivalo se da će Zeleni snažnije početi privlačiti birače iz građanskog tabora, pa možda se čak razviti u smjeru narodne stranke. No rezultati ovih izbora pokazuju da se stranka vratila na gotovo istu razinu od prije deset godina.

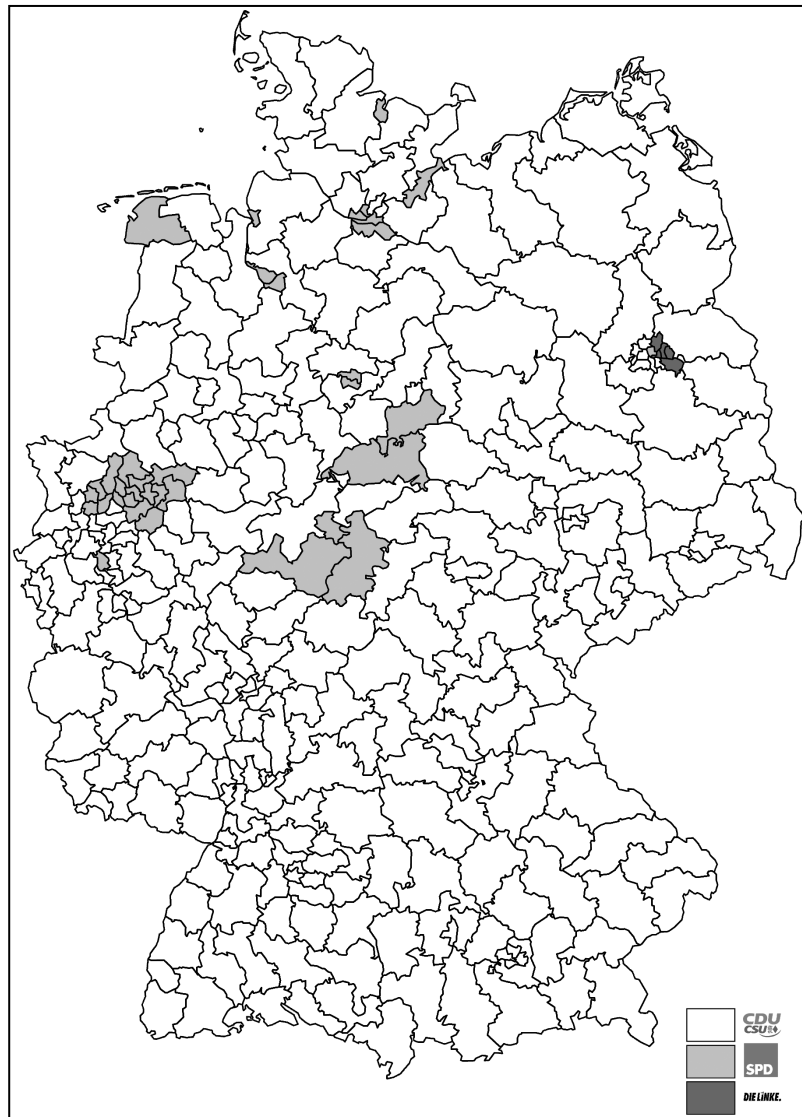
Pogled na zemljovid 1. otkriva posvećenu dominaciju izravnih kandidata Unije u velikom dijelu zemlje. U Bavarskoj je CSU osvojio mandate u svim izbornim okruzima, a CDU sve mandate u Saarlandu, Baden-Württembergu, Saskoj, Saskoj-Anhaltu i Mecklenburgu-Zapadnom Pomorju. Jedini izravni mandat za socijaldemokrate na istoku osvojio je Steinmeier u okrugu Brandenburg na Haveli. SPD također osvaja izborne okruge u svojim višedesetljetnim utvrdama u istočnoj Friziji, Ruhru, u središnjoj Njemačkoj (potez Lippe – Hannover – Goslar – Göttingen) te u sjevernim industrijskim središtima Hamburgu, Bremenu i Kielu. U glavnom gradu potvrđena je ustaljena podjela – Uniji je pripao zapad grada, u centru pobjedu odnose SPD i Zeleni, dok Ljevica izravne mandate osvaja u istočnim četvrtima Berlina.

Rezultati prema glasovima za pokrajinske liste pokazuju još veću premoć CDU-a i CSU-a. Naime, prema broju drugih glasova, Unija osvaja većinu u svim izbornim okruzima južne i istočne Njemačke, dok je SPD koncentriran samo u utvrdama u Ruhru i na sjeveru zemlje. U Berlinu su rezultati isti kao i u većinskim izborima, s jedinom razlikom da Zeleni nisu pobijedili ni u jednome izbornom okrugu. Premda nastaje iz redova razočaranih CDU-ovaca, AfD osvaja glasove nauštrb liberala koji gotovo nigdje ne prolaze dobro, ali najbolje rezultate postiže među euroskeptičnim biračima na istoku zemlje, posebice u Saskoj i istočnom Brandenburgu. Premda su doživjeli uzlet nakon izbijanja skandala oko prisluškivanja i spremanja osobnih podataka, Pirati nigdje ne postižu značajan rezultat te se postavlja pitanje budućnosti ove stranke.

Ishodi

Izbori 2013. predstavljaju veliku pobjedu Angele Merkel, dok su svi ostali izašli kao veći ili manji gubitnici, s time da Ljevica, unatoč manjem broju mandata, može biti itekako zadovoljna. Drugi mandat Angele Merkel obilježili su mnogi skandali (pohranjivanje osobne digitalne korespondencije građana zbog borbe protiv terorizma, američko prisluškivanje njemačkih građana, plagijatorski skandali oko disertacija ministara Zu

Zemljovid 2. Rezultati prema glasovima za pokrajinske liste

Izvor: Bundeswahlleiter, <http://www.bundeswahlleiter.de>; izradio autor.

Gutenberga i Schavan), ali je ipak uspjela zadržati povjerenje i dojam odlučnosti, ali i pragmatičnosti kod većine građana. CDU je pod Merkelovom doživio velike zaokrete u ekonomskoj i socijalnoj politici ulijevo, a nakon katastrofe u elektrani Fukušima demokršćani postaju i pobornici zatvaranja njemačkih nuklearnih reaktora te pristaju na rast cijena struje radi financiranja prelaska gospodarstva na obnovljive izvore energije. Kritičari stoga govore o socijaldemokratizaciji CDU-a, a SPD, koji se još nije oporavio od gubitka radničkih glasova nakon Schröderove tržišno-reformske politike, sažete u strateškom dokumentu *Agenda 2010*, osjeća da mu Merkelova oduzima birače preuzimanjem socijaldemokratskih (i zelenih) javnih politika. Nakon gubitka parlamentarnog statusa vodstvo liberala je podnijelo ostavku, a za novog predsjednika stranke jedini se kandidirao zamjenik predsjednika Christian Lindner. Zeleno dvojno vodstvo, Claudia Roth i Cem Özdemir, nakon razočaravajućeg rezultata također je dalo ostavku. No, dok je Özdemir ponovno izabran, Rothovu je naslijedila Simone Peter.

Premda su nakon izbora stranke ljevice i lijevog centra zajedno osvojile većinu mandata, Steinbrück i Gabriel su otklonili mogućnost koaliranja SPD-a s Ljevicom zbog, kako su istaknuli socijaldemokrati, činjenice da je riječ o tri stranke u jednoj – postkomunistima iz DDR-a, novoj ljevici utemeljenoj na ideji o demokratskom socijalizmu i otpadnicima iz SPD-a (Oskar Lafontaine) koji na svakom koraku rade protiv bivše stranke. Stoga su se mogućnosti nove vlade svele na tri scenarija – manjinsku vladu Unije, veliku koaliciju i crno-zelenu koaliciju. Zbog crveno-zelene većine u Bundesratu prvi je scenarij odmah odbačen, dok su probni razgovori između Unije i Zelenih, vođeni usporedno s razgovorima sa SPD-om, propali. Time je otvoren put novoj crno-crvenoj koaliciji. Kao što je i najavio tijekom kampanje, Steinbrück je otklonio mogućnost da opet sudjeluje u vladi na čijem je čelu Merkelova, ali se pristao uključiti u proces koalicijskog pregovaranja. Većina Unije i socijaldemokrata ima čak

Kritičari govore o socijaldemokraciji CDU-a, a SPD osjeća da mu Merkelova oduzima birače preuzimanjem socijaldemokratskih (i zelenih) javnih politika

504 mandata, odnosno 79,8 posto zastupnika u Bundestagu. Drugim riječima, Zeleni i Ljevica imaju malo više od 20 posto preostalih mandata. Taj odnos snaga predstavlja potencijalni problem za odnose parlamentarne većine i manjine. Naime, frakcije Zelenih i Ljevice zajedno imaju premalo glasova da bi mogli koristiti neke od instrumenata koji su na raspolaganju oporbenim zastupnicima, kao što su upućivanje prijedloga zakona na čitanje u gornji dom, pokretanje postupka ocjene ustavnosti i osnivanje istražnog povjerenstva. Zastupnici Unije nisu se pokazali spremnima na izmjene Temelnog zakona kojima bi se snizio potrebni kvorum koji parlamentarnoj manjini omogućuju konzumiranje tih prava, niti je to učinjeno novim Poslovníkom koji je usvojen prilikom konstituiranja novog saziva Bundestaga 22. listopada (*Süddeutsche Zeitung*, 22. listopada 2013). Od nove se koalicije očekuju odmak od politike štednje i stanovita proračunska ekspanzija. Posebno se ističe razumijevanje Gabriela i Merkelove o pitanjima zajedničkih ekoloških i energetskih pitanja, budući da su oboje svojedobno bili ministri zaštite okoliša. Postoje naznake da se proračunski viškovi neće koristiti za smanjivanje državnog duga nego za ispunjavanja predizbornih socijalnih obećanja u području dječjih doplataka i dodatnih ulaganja u školstvo. Također se očekuje da neće biti

novih podizanja poreznog opterećenja, ali da će demokršćani zauzvrat pristati na SPD-ovu ideju o zakonski definiranoj minimalnoj plaći. Osim čelnika stranaka Merkel i Gabriela, u koalicijskim pregovorima glavnu riječ su preuzeli predstojnik ureda kancelarke Ronald Pofalla (CDU) i glavna tajnica SPD-a Andrea Nahles. Koalicijski sporazum u redovima socijaldemokrata mora biti potvrđen glasovanjem članstva.

Bilješke

- 1 Na prvim izborima 1949. birači su imali samo jedan glas kojim su istodobno glasovali i za kandidata u izbornom okrugu i za pokrajinsku listu kojoj je on pripadao.
- 2 Pojam narodne stranke u njemačkom stranačkom sustavu ne označava narodnjačku, odnosno pučku stranku, nego *catch-all* stranku koja ima široko rasprostranjenu bazu i brojno članstvo u cijeloj zemlji te se svojim izbornim programom obraća svim društvenim skupinama. Nakon gubitka trećine glasova na izborima 2009. (pad od 11,2 naspram 2005) smatra se da je doveden u pitanje status SPD-a kao narodne stranke.
- 3 Državno izborno povjerenstvo u Njemačkoj nije dio ministarstva uprave ili ministarstva unutarnjih poslova kao u mnogim zemljama, niti mu je na čelu predsjednik Vrhovnog suda, kao u Hrvatskoj, nego se nalazi pod Saveznim statističkim uredom te mu predsjedava ravnatelj statističkog zavoda.
- 4 Svaka stranka na izborima službeno definira jednu ili više osoba kao čelne kandidate, s time da su u dvjema najvećim strankama to ujedno i kandidati za mjesto saveznog kancelara odnosno kancelarke.

Literatura

- Behnke, J. (2010). Überhangmandate bei der Bundestagswahl 2009 – das ewige Menetekel. *Politische Vierteljahresschrift*. 51 (3):531–552.
- Beyme, K. von (2010). *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland: Eine Einführung*. 11. izd. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Manow, P. (2010). Dimensionen der Disproportionalität – Erststimmen und Direktmandate in den Bundestagswahlen von 1953 bis 2009. *Politische Vierteljahresschrift*. 51 (3):433–455.
- Niedermayer, O. (2010). Von der Zweiparteiendominanz zum Pluralismus: Die Entwicklung des deutschen Parteiensystems im westeuropäischen Vergleich. *Politische Vierteljahresschrift*. 51(1):1–13.
- Poguntke, T. (2001). The German Party System: Eternal Crisis? *German Politics*. (10) 2:37–50. ■